

KETTŐS TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓ GYÖNGYÖSÖN

[DOI 10.35402/kek.2020.2.6](https://doi.org/10.35402/kek.2020.2.6)

Absztrakt

A tanulmány témája Gyöngyös társadalmi integrációja. Munkánk egy nagyobb kvantitatív és kvalitatív kutatási program része. A Gyöngyös tanulmányhoz a helyi társadalmi integráció kulcsszereplőivel készítettünk interjúkat 2019 nyara és 2020 márciusa között. A tanulmányunkban öt témát elemeztünk: a helyi politikai rendszert és hatalmi kapcsolatokat, a gazdasági integrációt és a vállalkozók hozzájárulását a helyi társadalom integrációjához, valamint a civil szervezetek, a kultúra és a sport integratív funkcióját. A gyöngyösi társadalom szerveződése kettős, redisztributív és civil, integrációs dimenzióban történik. A helyi hatalom forrása a redisztribúció. A baloldali többségű városvezetés nagyszámú nyugdíjas és alkalmazotti szavazóbázisának alapvető érdeke az elérhető és megbízható egészségügyi rendszer és szociálpolitika, és a sport, a tömegkultúra és az identitáspolitikai is a politikai integráció eszköze. A helyi társadalom másik szerveződési dimenzióban a piaci szereplők az elsődleges integrátorok, akik változást akarnak a fejlesztési források megszerzésében és felhasználásában. A polgári múlt örökségét, a civil értékek reprezentációját is az integráció hajtóerejének és lokális fejlődés biztosítékának tekintik. A civil integráció főszereplői a politikai jobb felé orientálódó vállalkozók és értelmiségiek.

Abstract

This paper is about the social integration of Gyöngyös, a small town in Central Hungary. Our work is part of a quantitative and qualitative research program. For Gyöngyös study we interviewed key actors of local social integration between summer 2019 and March 2020. In this paper we examine five issues: the local political system and power relations, economic integration and the contribution of entrepreneurs to local integration, the integrative function of NGOs, culture and sport. The organization of the Gyöngyös society takes place in a dual, re-distributive and civic integration dimension. The redistribution is a source of local power. The voting

base of the leftist city administration, the large number of retirees and industrial employees need accessible and safe social and health care and sport, mass culture and local identity policy are also tools for political integration. In another dimension of the organization of local society, market actors are the primary integrators who want changes in the acquisition and use of development resources. The legacy of the bourgeois past, representation of civic values are seen as a force for integration and a guarantee of local development. The leading figures in civic integration are entrepreneurs and intellectuals, oriented towards the political right.

Bevezetés

A gyöngyösi társadalom sok szempontból kivételes és a jelen tudásunk szerint egyedi, mert két versengő, de sok területen egymásba fonódó és egymást átfedő integrációs dimenzióban szerveződik. A két integrációs elv (redisztributív és civil) politikai képviselői között erős a rivalizálás, de a nyílt konfliktust mindkét csoport kerüli. A kettős integráció alapja, hogy a szocialista struktúrák leépítése kisebb veszteségekkel történt, mint máshol, ugyanakkor a piaci/vállalkozói szegmens felemelkedése, sok esetben a valamikori szocialista ipar humán- és anyagi tőke bázisán, sikeres és életképes, és elsődlegesen helyi forrásokat használó gazdaságot teremtett, bár a multinacionális vállalatok jelenléte is erős. A gazdasági rend és a társadalom integrációja a redisztribúció és az azzal részben összekapcsolódó piac logikája szerint működik. Azonban ez a kettősség nem vezetett a külső nyitottság és a bezáródással védekezés értékrendjeinek erőpróbájához. A helyi vállalkozók többsége épp olyan lokálpatrióta, mint a kulturális elit, vagy a középrétegek aktívabb csoportjai. A szervezők elégedetlenek a kulturális programok látogatottságával, ugyanakkor az alkalmazotti háttérű társadalmi többség értékrendje egységes, a civil szféra piaci szereplői nem vonják ki a profitjukat a helyi gazdaságból. A „helyi” különösebb reprezentáció nélkül, de egyfajta kimondatlan közmegegyezést jelent a Gyöngyöshöz tartozásról.

A 20. század második felének iparfejlesztésével olyan gyárak, üzemek települtek Gyöngyösre és környékére, amelyek fennmaradását napjainkig a közellátás indokolja (pl. erőmű és a kapcsolódó bányák). Ezek az üzemek több ezer gyöngyösinek biztosítanak az országos átlagnál magasabb bérrel járó munkalehetőséget. A nagylétszámú nyugdíjas is viszonylagos anyagi biztonságot, magasabb nyugdíjat, a város lakótelepein lakást köszönhet az ipari alkalmazotti múltjának. A Gyöngyösön 1991-ig állomásozó honvédség nyugdíjasai és a máshonnan beköltöző nyugdíjas katonatisztek is az alkalmazotti identitású, inkább a stabilitást, mint a változást értéknek tekintő csoportokhoz tartoznak. A legrosszabb szociális helyzetűek társadalmi és politikai célú pacifikálása a rendet és biztonságot mindenek előtt értéknek tartó középrétegek és a felső osztályok közös érdeke. Mindez a politikai integráció rendszerében valósítható meg az önkormányzati hatalom működtetésén keresztül, ami a legutóbbi időkig többségi támogatásra talált a helyi választásokon.

A gyöngyösi társadalom integrációjának paradoxona, hogy a stabilitás elvű integrációban érdekelték értékrendje a szocialista háttérű hatalmi csoportokkal és eszmevilággal fonódik össze, ami más kisvárosok esetében inkább a jobboldali politizálás alapvető szövete (Csurgó – Kovách 2018). Gyöngyösön a második integrációs dimenziót, bizonyos értelemben a civil társadalom önrendelkezését és egy alternatív fejlesztést igénylő értékrendet, tehát a nagyobb változást, a helyi társadalom polgárosodó csoportjai képviselik.

A kutatásról¹

2019 július és 2020 március között kvalitatív módszerekkel Gyöngyös társadalmi integrációjáról folytattunk kutatást, amelynek célja az volt, hogy a helyi társadalom integrációs mechanizmusait és az integráció főszereplőit megismerjük.

A kutatás során Gyöngyösön összesen 23 félig strukturált interjú készült,² amelyhez a kérdések

1 A kutatás az MTA Kiválósági Együttműködési Program Mobilitás Kutatási Centrum keretében valósult meg a TK Szociológiai Intézetben, középpontjában magyarországi kisvárosok integrációjának vizsgálata áll.

2 Az interjúkat a szerzők, Bene Viktória, Szarka Melitta készítették, két időpontban, 2019. júliusában illetve 2020. márciusában. Hatékony közreműködésüket és munkájukat ezúton is köszönjük.

dimenzióit az interjú készítő kollégákkal egységesítettük, azonban a konkrét kérdések nem voltak előre meghatározva, rugalmasan alkalmazhatóak voltak az egyes beszélgetési szituációkhoz. A mintavétel módja nem valószínűségi, szakértői mintavétel volt. A helyi viszonyokat jól ismerő társadalomtudós³ tanácsai és névlistája alapján indultunk el, majd a szereplők egymás közötti ajánlásait követve hólabdás mintavétellel folytattuk az interjúalanyok felkérését. Az interjúalanyok kiválasztása során elsődlegesen azt tartottuk szem előtt, hogy olyan személyeket keressünk fel, akiket a város lakói valamilyen szempontból vezéregyéniségnek, a város életében kulcsszerepet betöltő személynek határoztak meg. Az interjúalanyok a helyi közép és felsőosztályból kerültek ki, közöttük található többek között: iskolaigazgató, cégvezető, borász, civil szervezet vezetője, művelődésszervező, zeneművész, edző, étteremtulajdonos, sportlétesítmények vezetője, nőgyógyász, nagyvállalkozó, pedagógus, kórházigazgató, vallási vezető, polgármester és polgármesterjelölt is.

Gyöngyös társadalmi integrációjának kutatása kapcsán öt főbb kérdéskört vizsgáltunk. Először is a kisváros gazdasági potenciálját térképeztük fel: hogyan működik helyben a gazdaság mint integrációs erő, hogyan, milyen formában vállalnak közösségi szerepet a gazdasági szereplők. A következő témát a helyi politika jelentette: hogyan járul hozzá a politika a helyi társadalom összetartásához, melyek a legfontosabb hatalmi hálózatok, és ezek milyen intézményesült formában működnek a városban. Milyen szervezetek, kezdeményezések lehettek föl, amelyek a város döntéshozóit, véleményformálóit tömörítik egy csoportba. Harmadikként: tetten érhető-e a kultúra integrációs ereje Gyöngyösön, teremt-e valódi közösséget, megvalósul-e értékközvetítő szerepe, vagy egyszerűen megmarad a szórakoztatási funkcionál. A következő kiemelt terület a sport volt, amely a kisváros egyik fontos identitásépítő elemeként értelmezhető: milyen szerepet játszik a sport a helyi integrációban, a lokálisan integráltak kapcsolatrendszerében, kiknek az érdekeit szolgálja, kik válnak valamilyen formában a szervezőivé, mozgatóivá. Végül a helyi civil szervezetek integrációban betöltött szerepét vizsgáltuk, tagságukat, funkciójukat és az általuk elért, megszólított célcsoportok összetételét.

3 A szerzők ezúton mondanak köszönetet Szikra Dorottyanak az interjúalanyok kiválasztásához nyújtott felbecsülhetetlen segítségért.

Az integrációs örökség

Gyöngyös 1334-ban kapott városi rangot, jelentősebb nagyipara korábban nem volt, kisiparosok, céhes mesterek, kézművesek, szőlészek, borászok és kereskedők voltak a meghatározó foglalkozási csoportok. A mezővárosi múltját a főtér utcaiparos szerkezete ma is őrzi. Már az 1300-as évektől a környező falvak szőlészeti, borászati központja volt, családi pincék azonban jellemzően nem alakultak ki, mivel elsősorban beszállították a szőlőt gyűjtő-pincékbe, és nem maguk a családok dolgozták fel.

„...addig más volt itt, tehát itt minden családnak volt egy hordója, ide szállították be a szőlőt a környező területekről, itt volt egy komoly infrastruktúra, itt készítették a bort és innen került kiszállításra Európa szerte, tehát akkor egy nagyon korszerű pincészete volt ennek a városnak, mechanizmusa volt, ki a szőlőt, ki a bort, tehát itt nagyon, központi, gyűjtő szerepet játszott”. 190703_001

A 18. század az üzemek és gyárak alapításának időszaka, amelyek egy része a bányászathoz kapcsolódott, de volt posztógyára, két sörgyára, több téglagyára, faipari és kőfaragó üzei (Török é.n.). A különféle mesterségek és foglalkozások sokszínű társadalmi, nemzetiségi összetételt teremtettek. A katolikus, tősgyökeres gyöngyösi mellett minden történelmi időszakban megtalálhatóak voltak más etnikumok, nemzetiségek, a velük való együttélés konfliktusaival és előnyeivel együtt. Éltek itt többek között német iparosok, görög kereskedők, szlovák protestáns iparosok, zsidók és rác-görögök is (Horner 1863).

A város fejlődésének hajtóereje a kereskedelem volt a város frekvenciát elhelyezkedése miatt. A heti vásárokon túl országos vásárokat is tartottak itt és többek között a Lengyelországba vezető nemzetközi kereskedelmi útvonal is érintette a várost. A piacok, vásárok tartása állandó kulturális programeleme a mai Gyöngyösnek is. A kereskedelem az egyik meghatározója mindmáig a lakosság számához mérten kiterjedt kistérségi kapcsolatoknak.

A kereskedelmi városközpont funkció nagylétszámú zsidó közösséget vonzott. Az 1880-as években 3000 fős zsidó lakosságot említenek, ami az akkori lakosság közel 20 százalékának felelt meg (Ethei Sebők 1880). Irányították, meghatározták a város több intézményének működését, a kereskedelmi egységeken túl a kultúra, az egészségügy, az oktatás és a pénzügy valamennyi területén is vezető szerepük volt.

„Az 1800-as évektől egészen 1945-ig mondjuk itt volt a megye legnagyobb zsidó lakossága, mert befogadó volt Gyöngyös és gyakorlatilag minden pozíció: kereskedelem, bank, egészségügy, kultúra, egyértelműen... Na most deportálás után élve maradtak vagy 300-an, 400-an, és utána azok is jórészt eltűntek, kivándoroltak. A 70-es években halt meg az utolsó rabbi. Most pedig újjá alakult”. 200305_001

Az épített történelmi örökség a történelmi belvárosban ma is tükrözi az elmúlt idők társadalmi sokszínűségét. A főtéren áll a városlakók büszkesége, a Szent Bertalan barokk stílusú katolikus templom. A lakosság döntő többsége római katolikus, de vannak reformátusok, görög katolikusok és egy napjainkra újjászerveződő, identitásában erősödő kicsiny zsidó hitközség is. Az ország egyik legnagyobb vidéki zsinagógája is a városban található. A nevezetesebb épületek közé sorolható a ferences templom és kolostor, a Kálvária kápolna és templom, a polgármesteri hivatal és környéke, a megyeháza, a posta épülete, a Mátra Szálló, a Nemzeti Bank és a Tűzoltólaktanya épülete. Az Orczy-kastély régi pompáját megőrizve, ma a Mátra Múzeumnak ad otthont. Az oktatási épületek közül kiemelhető Pátzay János Katolikus Zeneiskola barokk épülete, a borászathoz kapcsolódóan pedig a Borpalota és a Farkasmályi pincesor. A város legnagyobb turisztikai potenciálját a Mátra jelenti. Közigazgatásilag a városhoz tartozó Mátrafüred, Sástó, Kékestető és Mátraháza az ország kiemelt turisztikai célpontjai, azonban Gyöngyös becsatornázása a mátrai turizmusba nem mondható sikeresnek, még úgy sem, hogy a mátrai turisztikai egységek jellemzően gyöngyösi vállalkozók kezében vannak. A Mátrába érkező turista jellemzően nem érdekelt abban, hogy a kisvárosban is időt töltsön.

Az integráció szempontjából meghatározó következő történelmi időszak, ami a város struktúráját, arculatát és társadalmi összetételét is jelentősen megváltoztatta, az 1950-es években elkezdett iparosítás, ami a település lakosságának növekedésével is együtt járt.

„És nagyon sok úgymond idegen jött, mindenféle helyekről. Mondjuk Pestről letelepítették az Egyesült Izzó Gépgyárat, rengeteg pesti mérnök jött le családostól ide Gyöngyösre, váltógyár, akkor Miskolc felől jött egy nagyobb beáramlás, szakmunkások...” 200305_001

A környező falvakból a munkalehetőségek miatt erőteljes bevándorlás indult meg. A hatvanas

években indult a Mátrai Erőmű, ami változást hozott a település szerkezetében is. A város peremén ezután épültek fel azok a 4 és 10 emeletes panelházak, lakóparkok (80-as lakótelep, Mátrai úti lakótelep, Pesti úti lakótelep), amelyek az ipari alkalmazottak, munkások lakóhelyeként szolgáltak. Napjainkra ezek egy része erősen lepusztult, de vannak közöttük felújított egységek is.

A szocializmus végével együtt járó struktúráváltás Gyöngyöst nem érintette olyan drámaian, mint más ipari centrumokat. Az ipari üzemek megmaradtak, működésük a további évtizedekre is foglalkoztatottságot kínált sokezer munkavállalónak. 1999-ben ipari parkot hoztak létre a város déli részén, ahová az elmúlt években több nagyobb munkáltató is települt (Stanley Electric Kft.; Mayer Hardware & Software Kft.; Horváth R. Intertransport Kft.; Diesel DR. Kft.; Hila Kft.; HBS Precision Components Kft.; stb.). Az elmúlt években Gyöngyöshalászon megépült az Apollo gumiabroncs gyár, a Viresol Kft., valamint a nagyvállalatok (HEDO, B Braun Kft, Procter & Gamble) már meglévő telephelyeiken létrehozta új üzemcsarnokokat. Jelentős foglalkoztatója ezeken felül Gyöngyösnek és a térségnek továbbra is a Mátrai Erőmű Zrt, ahol a beszállítókkal együtt 10.000 fő dolgozik. Most települt, májusra tervezett indulással, a tajvani Giant Global Group kerékpárgyár. Napjainkra a legtöbb foglalkoztatott a multinacionális vállalatoknál dolgozik, és magas az aránya a különböző mátrai turisztikai szolgáltatásokban dolgozóknak, valamint egy kisebb csoportban mezőgazdászoknak (elsősorban borászok és alkalmazottaik) is.

A munkanélküliség az elmúlt 10 évben Gyöngyösön folyamatosan csökkent, amivel párhuzamosan jelentősen visszaesett a regisztrált álláskereső aránya is az aktív korú lakosságon belül (3,7%). A városba és környékére települő ipari egységek nagy munkaerőigénye versenyképesebb fizetést ígérve elszívja az elérhető munkavállalókat a helyi kisebb foglalkoztatóktól.

„És mi azt gondoltuk, itteni vállalkozók, hogy akkor nem a városnak a vállalkozásaitól fogja elszipkázni a munkaerőt, hanem majd hoznak ide román, ukrán, tök mindegy valami más munkaerőt, de nem ez történt meg, és az én saját vállalkozásomban 2018-ban markánsan meg kellett emelni az alapbéreket, mert egyszerűen bejött a dolgozó és azt mondta: vagy adok neki 100 ezerrel többet, ha nem, akkor hétfőn már a gumigyárba kezd el targoncázni, és akkor mondtam, hogy el lehet sétálni”. 190703_001

A helyi kis- és középvállalkozók hozták létre érdekérvényesítési, egyeztetési fórumként a Mát-raaljai Munkaadók Egyesületét, amelynek a város és kistérségének vállalkozói többségében tagjai. A gazdasági közösség az egymás közötti kooperációkat hivatott segíteni és ösztönzi a helyi befektetéseket.

„Tehát úgy a 2000-res évforduló környékén volt ez, amikor elég sok vállalkozó volt már Gyöngyösön, de úgy igazán nem ismertük egymást, és akkor azért hoztuk létre, hogy egyrészt ismerjük meg egymást, másrészt meg lehetőleg egymással közösen, vagy egymást segítve dolgozzunk, tehát ha most van, aki éppenséggel egy épületet akar építeni, akkor ne menjen a szomszéd városba közművesekért, hanem ha van itt Gyöngyösön, akkor azokat ismerje meg és tulajdonképpen ilyen lokálpatriotizmus lett volna ez az egész, hogy lehetőleg itt házon belül, mármint városon belül oldjuk meg ezeket az olyan jellegű feladatokat”. 190702_001

Gyöngyös a 105/2015. (IV.23.) Kormányrendelet alapján társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból nem tartozik a kedvezményezett települések közé, illetve jelentős munkanélküliséggel sem sújtott. Lakónépessége 29.576 fő (2018), ami évről-évre folyamatosan csökken, az élve születések és a halálozások alapján természetes fogyásról beszélhetünk a településen (5,17 ezrelék), amihez egy negatív vándorlási egyenleg is társul (9,86 ezrelék). A 2011-es népszámlálás alapján Gyöngyösön 3,8 százalékra tehető a romák aránya, a Nemzetiségi Önkormányzat becslései adatai alapján pedig ugyanaz az arány 9-10 százalék, ami 2900-3000 főt jelent.

Gyöngyösnek megbízható oktatási intézményrendszere volt. A lakosság 17,6 százaléka felsőfokú végzettséggel rendelkezik, 33,8 százalék pedig érettségizett (2011. népszámlálási adatok). A városban összesen 5 általános iskola, 5 középiskola és egy felsőoktatási intézmény található. A városvezetés szerint az iskolák államosítása (kivétele az önkormányzatok hatóköréből) minőségromláshoz vezethet. Az általános- és középiskolák infrastrukturális ellátottsága nem kielégítő, valamint az épületek és a berendezések állapota sem mondható megfelelőnek. Az iskolák központosítása miatt felmerülő napi szintű problémák alapjaiban érintik és akadályozzák az iskolák normál színvonalú működését.

„Ez a város továbbra is azt mondom, hogy szép város. Ami minden településen gond, hogy ez a kormány, és ezt ki kell mondani, pont azokat az intézményeket vette ki az önkormányzatok alól, amely intézmények

nagyban hozzájárulhatnak annak a településnek a hogyan továbbjához. Hagyta csak az óvodát, meg az ilyeneket, de itt kellene az általános iskola, a középiskola, az egészségügy, mert hogy segítsen, hogy legyenek kapcsolatba?...” 190626_005

Az egyetem (Eszterházy Károly Egyetem, Gyöngyösi Károly Róbert Campus) jelenleg hanyatló korszakában van. A gyöngyösi vélemények alapján az új vezetés közel sem képes a korábbi színvonalon tartani az intézményt. Korábbi vezetőjére legendaként emlékeznek a település lakosai és interjúalanyaink is. Mára visszavonult, azonban fontos véleményformálója ma is a városnak.

„Ez egy csodálatos főiskola volt, szuper és fejlett, de mivel egy MSZP-s képviselő hatására lett felújítva, és MSZP-s rektora volt a képviselő, elvettek innen mindent, így már majdnem az elenyésztet a nagyon komoly főiskola, és a többeszes diákság alig ezer diák maradt. A város életében ez egy nagy katasztrófa volt, mert sok embert vonzott ide a főiskola, komoly kulturális élet volt, sok fiatal jött ide”. BV6

Gyöngyös nehezen értelmezhető a környező kistérsége nélkül, mind a történelem során, mind napjainkban meghatározó az a körülbelül 10-15 kilométeres körgyűrű, amelyben 20-25 kistelepülés gazdasága, társadalmi kapcsolódik össze a város életével.

„Gyöngyösnek a jellegzetessége... egyrészt az, hogy van egy elég komoly agglomeráció, egy 20-25 település van a környéken, ami azt jelenti, hogy a sajnos itt csökkenő lakosság ugye valamelyik éve 30 ezer alá ment, amikor én születtem 37 ezer volt, vagy még több, tulajdonképpen megduplázza ezt a számot, tehát a környéken élőkkel együtt egy ilyen dupla Gyöngyöst kell számolni. A másik jellegzetesség, hogy a közigazgatási területéhez tartozik a Mátrának a középső része, Mátrafüred, Sástó, Mátraháza, Kékestető ez Gyöngyös közigazgatási területe, úgyhogy a Máttra, mint olyan ez a központi rész ez Gyöngyöse”. 190704_001

A cégek, gazdasági üzemek egy része ezekben a falvakban, kisvárosokban telepedett le, meghatározva az egész térség munkaerőpiacát, felszívták az említett települések valamennyi aktivizálható munkaerőjét. Ugyanakkor Gyöngyösről jelentős számú felső középosztályi, értelmiségi települt ki a környező kistelepülésekre, ami elsősorban az ingatlanárak különbségeivel magyarázható. Munkahelyük

azonban továbbra is a város intézményeiben van, de a közösségi, kulturális életben kevésbé vállalnak szerepet. Helyettük a kívülről jövő vállalkozók, befektetők vállalják át a helyi társadalom civil integrációjának szerepét.

„...az értelmiség kezd kilépni, kilép ebből a körből, nem akar részt venni a gyöngyösi közösségben... nem olyan túl magas a létszám, de mégiscsak az egyetemnek a vonzása azért valamennyire csak megmaradt, nyilván jönnek olyan betelepülők is, tehát van kontraszelekció, vagy ezt nem tudom hogy hívják Önök, ami azt jelenti, hogy a cégvezetők jönnek be, bár sok a beutazó is, de azért néhányan letelepednek és azért néhányan hoznak új színt”. 190704_001

A helyi társadalom rétegződéséről nem sok adat állt rendelkezésünkre. Az interjúk alapján kirajzolódik egy helyi gazdasági elit és a politikai vezetők csoportjai, nagyobb létszámú alsó-középréteg, többen beszéltek a helyi értelmiségről, mint jól körülhatárolható csoportról, akik elsősorban az egyetem, az iskolák, és a múzeumok köré szerveződnek. Az egyes társadalmi csoportok szegregációja erőteljes, a lokális integráció megkérdozett főszereplői egyértelműen el tudták különíteni az egyes településrészek lakóinak társadalmi hovatartozását.

„Az az igazság, hogy mindenütt vannak biztosan különféle csoportok, itt most, ha más nem, akkor a lakhelyekről lehet tudni, ki itt lakik, ki ott lakik, ugye azért hogyha valaki a Felsővárosba lakik kertés házban, az ott már ugye egy réteg, vagy hogyha úgy nevezik a Kálvária, ott is egy új lakótelep van, tehát akik itt laknak, azok valamilyen szinten jobb módúak. Persze aztán van másik réteg is, nem messze onnan azért van egy olyan terület, ahol igazán a rosszabb módúak laknak, hát ez minden városban előfordul”. 190702_001

A térségi szegregáció következménye a gettószódó, leszakadó városrészek kialakulása, ahol a házak fizikai állapota is erőteljesen leromlott. Elsősorban etnikai szegregációról beszélhetünk, többségében romák lakóhelyei találhatóak ezekben a körzetekben. Ezeknek a településrészeknek mintegy velejárója a bűnözés, a prostitúció, a drogfogyasztás a közvélemény szerint.

„Akkor itt két érdekes telep van a Duránda meg a Harmadosztály, az echte cigánytelep, én szerintem a középkor közeli állapotok uralkodhatnak ezen a

telepen, még a rendőrök is kettesével is félve mennek be...” 190703_001

A Harmadosztály Gyöngyös lelakott városrésze, ami nyomornegyeddé vált, főként romák lakják. Rehabilitálása folyamatosan a fejlesztési terv része. 2019-ben több utcája szilárd útburkolatot kapott, amit több helyi vállalkozó is támogatott. A Duránda településrészt a 20. században tudatosan hozta létre az akkori városvezetés az alsó társadalmi csoportok számára. Felszámolását 2008-ban határozták el, azonban költségvetési hiányok miatt eddig nem került rá sor.

Az integráló redisztribúció

A külső forrás szükségessége a projektesített forrásfelosztás rendszerében erős hierarchiákat teremt. Gyöngyös vezetése ellenzéki többségű, és ez a közmegejtés szerint a régió más városaihoz hasonlítva gátolja az érdekérvényesítést, ami a nyugdíjas, alkalmazotti és a piaci szereplők számára is hátrányos. Ez a redisztributív hierarchiák egyik következménye. A város felnőtt (szavazóképes) lakosságának harmada nyugdíjas, akik szocializálódása 1990 előtt történt. Az ipari alkalmazotti lét következménye a szociális biztonság igénye, ami a jelenleg még aktív, szintén nagyobb létszámú alkalmazott számára is elsődleges érték. A városvezetés szavazóbázisa döntően ezekből a rétegekből kerül ki, éppen ezért a szociális, egészségügyi ellátás a helyi társadalompolitika prioritása. Ahogy a negyedik ciklusát megkezdő polgármester fogalmaz: ezeket az igényeket a lehető legmagasabb szinten kell kielégíteni, hiszen a helyi társadalom széles rétegeit érintik. A társadalmi stabilitás igénye a politikai/hatalmi stabilitás forrása is. A radikális változás a helyi társadalompolitikában a városvezetésnek és szavazóbázisának sem érdeke. A képviselőtestület pártok szerinti megoszlása is a kiegyensúlyozott, kompromisszumos döntéseket kényszeríti ki. 2014 után egyetlen politikai formációnak sem volt valóságos többsége, a közügyekről való döntésekhez és a politikai alkuk rendszere nélkül a város működésképtelen lenne.

A redisztribúció a helyi hatalom olyan forrása, amivel a városvezetés sikeresen élt, amit a választók a 2010-14-es ciklus kivételével jutalmaztak is. Gyöngyös tanulságos példa arra, hogy a középréteg és az alsóbb társadalmi csoportok nagy részének stabilitásigénye politikai pártállástól függetlenül tarthat fent hatalmi rendszereket. Más elemzések

arra mutattak rá, hogy a redisztribúciós források felhasználása hogyan erősíti meg a NER társadalmi és hatalmi stabilitását a szociális- és identitás-politika eszközeivel pacifikálva a társadalom alsó harmadát (Gerő – Szabó 2017; Czibere et al 2017; Franklin et al 2017; Kerülő – Béres 2020; Czibere – Kovách 2020). A redisztribúciós integrációs dimenzió működése tulajdonképpen Gyöngyösön is erre az eredményre vezet. A városvezetés jól ismerte fel szavazóbázisának társadalmi, politikai igényeit a megbízható és hozzáférhető szociális, egészségügyi ellátásokra és a sport, tömegkultúra és a lokális identitás integratív funkcióját. A megszerzhető forrásokat leleményesen és hatékonyan használják a gyöngyösi társadalom politikai integrációjához, de a „nagyvárosi célokra sajnáljuk a pénzt”. Az ellenzéki többségű képviselőtestület nem is igen tehet többet, mert korlátozott esélyei vannak a fejlesztési források megszerzéséért folytatott versenyben, és nincs lehetősége a társadalmi különbségek hathatós csökkentésére. A szociális biztonság és stabilitás fenntartása komoly politikai teljesítmény, habár egyre többen szorgalmazzák a helyi fejlesztések dinamizálását. A vállalkozók a gazdasági fejlesztést, a marketing támogatását, a kulturális elit a magas kultúra helyi hozzáférhetőségét, a fizetőképes rétegek a magasabb fogyasztói igényeket kielégítő választékot, a városvédők a komoly épített és szellemi örökség revitalizálását.

„Ez két város. Két egymásban élő, egymással kapcsolódó, de egymástól nagyon eltérő város. És itt van nyilván a jól szervezett munkásság, a baloldal, mondjuk így a régi terminus technikusok alapján... az jelen van, itt van. ...Itt a legnagyobb népünnepély ezen a téren, nem a borfesztivál,... hanem a Bányász nap szeptember elsején... És itt van a bányász nap Gyöngyösön jellemzően, tehát nem Visontán, hanem itt. ...A Jaguáros, Lexusos réteg kimenekült Gyöngyös-ről, vagy fölment a Rózsadombra. Gyöngyösnek is van Rózsadombja, ugyanúgy, mint minden városnak. Itt van fölöttünk a nagy, elegáns Rózsadomb. És Mátrafüred, az Gyöngyöshöz tartozik, vagy Pálosvörösmart. Nyilván, aki tehette, az magából a város belső részéből kimenekült. És hát itt vannak a panel hegyek, lent az alsó részen azt lehet látni. A bányászváros az megint egy másik történet”. 190702_002

A helyi szociális politikának források hiányában kevés az eszköze a valódi szegénység kezelésére. A redisztributív integrációs dimenzió nem éri el a legszegényebbeket, akik annyira a városi társadalom

alatt élnek, hogy dezintegráltságuk felszámolására nincsenek helyi eszközök, még pacifikálásuk, bevonásuk is érdektelen. A polgármester szerint „egyedül, szigetyszerűen nem tudjuk megoldani” a roma szegénység gondjait, bár drogprevencióra, megelőzésre, kulturális programokra szereztek forrásokat. *„Bűnözés, kerítés, kemény bűnözés, kábszer, prostitúció – a cigánytelepeink erről szólnak”*. A gazdasági elit egyik tagjának a véleménye pontosan tükrözi a legszegényebbek megítélését:

„...tényleg döbbenet számomra, hogy amikor segélyosztás van, akkor esküszöm, hogy középkori állapotokat látunk a városban, tehát elől vonulnak a férfiak, utána az asszonyok, mentálisan iszonyúan lepusztulva, nagyon keményen ott van a drog meg a prostitúció. Ebből nem tudunk 30 éve kilépni, tehát nem tudjuk beasszimilálni az új generációkat, 15 éves kislányok két gyereket tolvaj próbálnak megélni segélyekből, tehát ez szerintem óriási probléma, és ez elég markáns ez a lakosság létszáma is, akit nem is látunk, tehát ezt a réteget nem is látjuk a városba csak segélyosztáskor, se rendezvényeken nem vesznek részt, abszolút, de nem asszimilálódtak, és nem is próbáljuk ezt segíteni”. 190703_001

Az alsó társadalmi harmad és az alsó középrétegek integrációja a jól működtetett aktív szociálpolitikai eszközök mellett a lokális és a szocialista indíttatású munkás/dolgozói identitás ápolása a tömegkultúra rendezvényein (Bányásznapi, Szüreti Napok, Bornapok), a helyi folklór és gasztronómiai fesztiválokon. A magaskultúra rendezvényei csak egészen kicsi réteget érnek el. Az igényesebb kultúrafogyasztók elégedetlenek a városi kínálattal és a gépkocsival könnyen elérhető fővárosban kárpótolják magukat. A felsőközéposztály nagy része kihúzódott a városközpontból a környező településekre és többnyire távol marad a társadalmi integráció tömeges rendezvényeitől. A példát adó és értékeket közvetítő elit érvényesülési területe nem a kultúra.

„Igazából talán azért is nincsen itt helyi elit, mert aki kifutja magát így tehetségként, egyébként a sportban is, azok elmennek olyan helyekre, ahol igazából kifuthatják magukat, tehát ez talán összefüggenek azaz, hogy ez a békés nyugalom, egymás mellett élés, ez nem alkalmas arra, hogy ilyen igazi tehetségek azok itt kifussák magukat. Ez egy részből nyilván érthető, például egy balerina itt Gyöngyösön nem tud érvényesülni”.

Az összes érdekcsoport és politikai blokk véleményvezérei egyként kárhoztatják az iskolák felügyeletének állami elvételét az önkormányzatoktól, mert ezzel a kulturális integráció és az esélykülönbség csökkentésének legfontosabb intézményei vesznek el a tudásátadáson túli funkciójukat a helyi társadalomban, ahol a középrétegek és a felsőbb osztályok is készek a komoly anyagi áldozatra a gyerekeik minőségi iskoláztatásáért.

„Hát itt elég régen már a Fidesz nem tudott gyökeret verni, a környező, a megye többi településén igen, és hát óriási különbség van az elmúlt évtizedben történő fejlődésük meg a Gyöngyös fejlődése között... Ez kimondottan gyalázatos mutatója pillanatnyi rendszerünknek. Én legalábbis így élem meg. Nemrégien megkerestem az országgyűlési képviselőt. Én, mint gyöngyösi lokálpatrióta, mint egy átlag gyöngyösi polgár, hogy a megye egyik legjobb gimnáziuma, ez olyan körülmények között dolgozik, ami gyalázatos. 10 éve kerültem ide, az első órám egy emeleti terembe, nagy zuhó keveredett és 10 perc se teltt bele, már a gyerekek emelgették a lábukat, mert az ablakokon bevert a víz. Azóta is ezek az ablakok vannak, csak már be vannak szögelve, hogy ne lehessen kinyitni, mert lehet, hogy nem lehetne becsukni. A tető az életveszélyes, a vakolat az omladozik. Legutóbb a diáknapon az egyik vakolat ráhullott egy tanárnak a nyakába... Tehát katasztrofális amilyen állapotok vannak, és egyszerűen nem adnak pénzt arra, hogy felújítsák ezt az iskolát. Olyan iskola, ami jól működik, jól funkcionál, sok diák jár ide, évek óta tudja tartani a diáklétszámot, nyilvánvaló, hogy olyan a vonzási ereje, hogy jönnek a diákok, és az állag az katasztrofális, és el volt különítve pénz, de az utolsó kanyaron is lehúztak minket... És ez évek óta így megy, na mindegy, elmentem az országgyűlési képviselőhöz, kértem egy időpontot, hát azt mondja, tudja maga, hogy ön az első aki ez ügyben megkeres? Mondom ez lehet, de hát ez az iskola, ez a nagy épület a város centrumában, olyan helyen van, ahol mindenki látja, tehát aki itt él a városban annak ezt tudnia kell... Ráadásul már nem egy jelentés bement a polgármesteri hivatalba, hogy bizonyos problémák vannak. Ez igaz, mondja, ez igaz, és akkor mondja nekem: de nem gondolja, nem arra céloz ezekkel a mondatokkal, hogy itt valami politikai dolog van a háttérben?”

A piaci forrásokat is használó, de alapvetően a redisztributív eszközökkel támogatott sport a valódi integrációs terület, amely valamelyest ellensúlyozza és elfedi a helyi és az országos társadalmi politika hiányait. A helyi identitás egyik legerősebb eleme.

„És kínlódik ez a város, próbálkozik, vannak bizonyos területek, ahol sikeres. ...Egy dologban, a sport területén aránylag, konkrétan a kézilabdának egy jó pozíciót sikerült elérni, mert ahhoz képest, hogy egy kisváros vagyunk, ahhoz képest most már 4 olyan kézilabda játékos alkalmas csarnokunk lesz, hamarosan, most épül a negyedik edzőcsarnokunk, amelyek alkalmas arra. Ez mindenféleképpen egy jó szám, Egerben sincsenek ilyen jó arányban teremmel, de a játék színvonala, meg a csapat színvonala is igazolja ezt. Mert ugye most hatodikok lettünk a magyar NB1-es felnőtt csapattal, nagyon jó, nagy számú utánpótlásunk van, jó színvonalon dolgoznak. A kézilabda az most egy ilyen üde színfolt, jó, szerethető, kellemes csapatunk van, olyan pedagógus hozzáállású edzővel, aki odafigyel az utánpótlásra... Gyöngyösön például a kispályás foci az nagyon magas szinten működő dolog, volt olyan időszak, amikor ebben a kisvárosban 30 ezres lakossal, hogy több mint 50 kispályás csapat volt, első osztály, másodosztály, két harmadosztály, felnőtt legidősebb senior bajnokság, 40 éves kor fölöttieknek. Tehát itt van hagyománya a sportnak, itt az emberek szeretnek sportolni, van amikor itt kézilabda csapatból volt 5, tehát a városi bajnokságon 5 felnőtt kézilabda csapat volt, nagypályás focicsapatból is volt nem is olyan régen 3 is, most kettő van, volt amikor még a honvédség is működött, nekik is volt. Itt szeretnek az emberek sportolni, benne van az életükbe, meg van rá igényük is, meg szeretnék is, ha színvonalas lenne, ki melyik sportágat favorizálja, a Mátra közelsége az eleve adja a sísportban való dominanciát, hogy van itteni egyesület, jól megy a búvároktatás itt Gyöngyösön, van nagyon jó búváredzőnk, sok magyar bajnokunk, sőt világbajnokunk van”. 190626_006

„2006-ban lett először MB1-es a férfi kézilabda csapatunk, és ezt követően egyszer esett ki, azóta folyamatosan MB1-ben van. Ez meghatározza szerintem a város életét. Mind közéleti szempontból, mert nagyon nagy a társadalmi szerepvállalása a klubnak. Jelen vannak a játékosok a lakók életében, adományt gyűjtenek, kórházban segédkeznek. Sok-sok olyan jó kis PR, marketingjük van, amivel szépen beszívárogtak a lakók közé. És mindenkinek megvan a maga kis mikroklímája. Az uszodában is tudok mondani olyan uszonyos búváruszó fiatalokat, akik Európa-bajnokok, világbajnokok. Nekik is megvan a maguk kis mikroklímájuk. A futballisták, ugye egy népszerű játék, például tegnapelőtt fejeződött be az országos összevont csapat-diákolimpia, Gyöngyösön 1200 diák volt, női labdarúgásba bronzérmes lett a gyöngyösi általános iskola csapata, ez Heves megyének a legjobb eredménye eddig”. 190626_006

A civil integráció

A stabilitás és redisztribúció dimenzió mellett a helyi társadalom szerveződésének másik dimenziójában a piaci szereplők az elsődleges integrátorok, akik sokkal több lehetőséget látnak a helyi gazdaság fejlesztésében és változást akarnak az erőforrások megszerzésében, felhasználásában is. A polgári múlt szellemi és tárgyi/épített örökségét tekintik a kulturális integráció egyik elemének. A helyi hatalmi pozíciójuk bázisát inkább a változásban érdekelt, helyi kötődésű vállalkozók és alkalmazottjaik között, és a fiatalabb generációkban próbálják felépíteni. 2018-ban a kormánypártokkal szövetségben sokkal közelebb jutottak a szocialista és a velük szövetséges pártok képviselőjében induló hatalmi elit választási eredményeihez, mint 2014-ben, annak ellenére, hogy a politikai jobboldal pozíciói sokkal gyengébbek a városban, mint a hasonló nagyságú települések jelentős részében.

A két integrációs dimenzió elemei és mechanizmusai gyakran összefonódnak és átfedik egymást. A helyi politizálás korábbi periódusaiban nem voltak ritkák a politikai riválisok nyílt, egymás elleni akciói, de ezekből ma már talán kevesebb van. A kisvárosi politizálás miliője, különösen a gyöngyösihez hasonló, az országos hatalomszerkezethez hasonlítva „ferde” felállásban, kevésbé engedi meg a folyamatos hatalmi konfliktusokat. A politikai vezérek szerint legalább „beszélőviszony” van a versengő politikai csoportok aktivistái között. A stabilitás és kiszámíthatóság iránti igény és a lokálpatrióta értékrend hatóereje, a két dimenzió integrátorai számára hasonló módon, kötött politizálási tereket jelöl ki. Egy kisváros társadalmá és gazdasága például nem tud eltartani egymással versenyző sportklubokat vagy kulturális intézményeket.

A két integrációs dimenzió alapvonásai, érdekcsoportjai, jövőképei, integratív módszerei és technikai jellegzetesen különböznek. A civil integráció vezéralakjai vállalkozók és értelmiségiek, a politikai jobboldal felé orientálódnak. Nem kiforrott és egységes, de polgárinak minősített értékrend képviselőjét tartják integrációs erőnek és ebben látják a helyi fejlődés biztosítékát. Egyikük sem zárkózott el az interjúk során politikai identitásának vállalásától. Akik nem is sorolták magukat valamelyik politikai párt támogatói közé, azok véleménye és állásfoglalása is határozott volt a politizálás, a fejlesztés kérdésköréről. Különböző politikai nézeteik sem jelentették akadályát, hogy aktuális érdekeik szerint alkalmanként egy-egy közös véleményformáló társaságba szerveződjének.

„Kisvárosban egy kicsit az emberek, tehát mindenki ismer mindenkit, megpróbálja ezt csak a szűkebb közösségbe éreztetni, tehát nem, én magamon nem érzem, mindenki tudja, hogy hova tartozom, hol állok, de ezzel együtt békében tárgyalunk egymással, különböző politikai pártokkal”. 190626_001

Közös jellemzőjük az erős gyöngyösi kötődésük. A többségük gyöngyösi, jellemzően már szülei, nagyszülei is a város szülöttei, vagy a környező falvakból származnak, vagy máshonnan betelepülők. Ők azonban jellemzően nem a közelmúltban érkeztek a városba, és mindannyian lokálpatrióták. Minden interjúalany egyetemi végzettségű, diplomás, társadalmi, gazdasági státuszukat tekintve a felsőközép, illetve a helyi elitek kategóriájába sorolhatók. Aktív szereplői a város különböző egyesületeinek, civil szerveződéseinek, döntő többségük tagja a Mátraaljai Munkaadók Egyesületnek, ami az integráció egy fontos intézménye. Tevékenységük egy része túlmutat gazdasági érdekeiken, saját programokat szerveznek, adományokkal segítik a város és a mátraaljai térség kulturális rendezvényeit, civil kezdeményezéseit és a város lakóit érintő társadalmi akciókat (MME é.n.). A társasélet alkalmi, rendezvényei (közös disznóvágások, főzések, sport és kulturális események, kirándulások, szabadidőtöltés) a kritikai nyilvánosság színterei: közös érdekeket egyeztetnek, segítve, támogatva egymást. Véleményt formálnak a településről, stratégiai célokat egyeztetnek a helyi gazdaságról, amelyek összefonódnak a közösségi érdekekkel. Értékeket, ideológiákat képviselnek és közvetítenek. Befolyásuk elsődleges forrása a gazdasági pozíció és tőke, és az a kapcsolatrendszer, amelyet felépítettek. A város vezetése ugyanakkor nem képes a szervezettel való hosszú távú együttműködésre, ami által érdekérvényesítő szerepük csorbul, ami persze a városnak sem válik az előnyére.

„Érdekképviselőnek is indult, de rájöttünk arra, hogy ez nem nagyon működik, az érdekképviselő, mivel igazán olyan ráhatásunk nem volt a város vezetésére, minden egyes választások előtt jöttek hozzánk, és csőstől megígérték mindent, utána mikor megvolt a választás, akkor elfelejtettek mindent, még amit tévében, rádióban elmondtak, azt sem csinálták meg... Úgyhogy igazán azt látom, hogy a politika teljesen más mint egy vállalkozás, tehát minékünk vannak érdekeink, ott is vannak érdekek, csak teljesen szöges ellentétben van egy vállalkozói érdekekkel, és ezeket szerintem egy vállalkozó nem is tudja felfogni, hogy

milyen érdek mentén ellentétes irányba megyünk, mint amit a józan ész diktál, és azt a területet, amit fejleszteni kell, nem fejlesztjük, amit nem kell, azt meg fejlesztjük. Ezt mi nem értjük”. 190702_001

A 2018-as választások előtt erőteljesebben is körvonalazódott a tevékenységük. Létrehoztak egy egyesületet, ahol a város különböző területein tevékenykedő „szakértői” elmondhatták véleményüket a stratégiai irányokról, tervekről (Városom Szeretlek Egyesület é.n.).

Egy város társadalmi integrációját alapvetően meghatározza kultúrájának integráltsága, amibe beletartoznak a nagyobb tömegeket megmozgató városi rendezvények, a kiállítások, múzeumi előadások, komolyzenei koncertek, táncos esték, színházi előadások, továbbá a kulturális integráció tényezői közé sorolható az iskola, a média és a vallás is (Kapitány – Kapitány 2012). Gyöngyösön jelentős számú kulturális intézmény, szerveződés van, és számos rendezvényt tud felmutatni, amelyek hatékonysága a civil integrátorok véleménye alapján sokszor elmarad a várakozásoktól. Elsőszámú kritikájuk, hogy a kulturális programok többségén ugyanaz a 150-200 felsőközéposztályi, értelmiségi vesz részt. A kisebb kulturális rendezvényeket túlnyomórészt ugyanazok látogatják, nem képesek mozgósítani nagyobb számú résztvevőt, még a többszáz pedagógust sem.

„Sajnos az embereket, legalábbis Gyöngyösön, annyira nem érdekli a kultúra. Ugyanazokat az arcokat látni, megvan a törzsközönség. Ha a Vidróczki táncol, akkor az ő hozzátartozóik vannak ott”. BV4

Másrészt azt gondolják, hogy nagyobb számú kulturális és civil szervezet működik ugyan a városban, amelyek jellemzően nem egyeztetik össze stratégiájukat, nincsenek közös céljaik és ezen változtatni akarnak. A vállalkozói szféra valamennyi képviselője részt vesz valamilyen helyi kezdeményezésben, rendszeresen támogatnak kisebb közösségeket, szervezeteket, ezek által közvetítenek, értékeket, ideológiákat. Az általuk pártfogolt szervezetek többsége a helyi lakosság kisebb csoportjainak érdekei és igényei szerint jött létre, ilyen többek között a Gyöngyösi Városszépítő és Védő Egyesület, a Mátra Média Kulturális Egyesület, a GYÖNGY Nemzetközi Néptáncfesztivál Alapítvány vagy az Ördög-szeker Alapítvány. A Gyöngyös – Mátra Turisztikai Közhasznú Egyesület vezetése is egy helyi vállalkozó kezében van, amiről kritikaként fogalmazódott

meg, hogy az elmúlt években kevésbé koncentrált a városra, inkább a Mátra a turisztikai célpontja. A Mátra becsatornázása a város turisztikai életébe eddig kiaknázatlan lehetőség, ezért fontos terve a második típusú integrációs csoportnak, ebben látnak gazdasági potenciált és a helyi identitás megerősítésének eszközét is, de szerintük ehhez már évek óta nem kapják meg a város vezetőségének támogatását.

A borkultúra Gyöngyösön napjainkban láthatóan újjáéledőben van, a tematikus városi rendezvények egy jelentős része kapcsolódik a borászathoz. Hátrányban van azonban az ország közismert borvidékeivel szemben, mert sokáig a hazai kínálatban nem volt jelen a mátrai bor. Magyarország legnagyobb borvidékéeként elsősorban exportra termeltek, nem alakultak ki a családi borpincék, volt háztáji termelés, de ezt rendre felvásárolta a helyi gyűjtőpince (Csizmadia 2005). A legnagyobb probléma borászok számára a hatékony marketing hiánya. Kevésbé ismert bortermelő régió mindazok ellenére, hogy boraik világvversenyek sorát nyerik.

„A marketing dolog az, ami nagyon hiányzik, amikor a lányom lejött ide azt mondta, mama ti megcsinálhatjátok a világ legjobb borát, ha senki nem tud róla, de hát oké, akkor mit kéne csinálni?” 190703_001

A civil integráció különböző csatornákon keresztül kapcsolódik a borkultúrához. A település olyan értékének tekintik, amire érdemes építeni. A borászat köré csoportosuló lokálisan integráltak közös jellemzője, hogy a helyi kezdeményezések, szervezetek vezetői, tagjai, akik aktívan járulnak hozzá a civil közösség építéséhez, amit összekapcsolnak a borkultúra terjesztésével, a saját gazdasági érdekeik érvényesítésével. A város meghatározó véleményformálói. A helyi borászokat, szőlészeket integráló érdekképviseleti csoportok, a hegyközségi tanácsok vezetőségében generáció váltás indult, ami egy értékrendbeli váltással is együtt járt. Az idős, többségében baloldali borászok mellett megjelent egy fiatalabbnak, a változást és a polgárinak gondolt értékeket magáénak valló generáció.

„Hát most van valamiféle összefogás azért a borászok közül, ugye tulajdonképpen a rendszerváltozás elérte a hegyközségi rendszert is, ami tulajdonképpen valamiféle érdekképviselete a szőlészeknek, borászoknak. Ugye a tavalyi évben, akár itt a Gyöngyösi Hegyközségben is, illetve a Mátrai Hegyközségi Tanács élén is változás történt”. 190704_002

„Igen, ő... 82 éves volt, egy 84 éves emberről volt szó, nyilván máshogy látja a világot, meg ez bebizonyosodott, hogy az a világlátás, lehet valaki nagyon felvilágosult 80 évesen is, de... vagy 84 évesen, de ő nem az volt, na. Szóval, ő a régi beidegződés, ugye a TSZ-időkben szocializálódott, de egy kicsit másra van már szükség. Úgy megvolt, amit éppen kellett, azt megcsinálták, de annál többet nem”. 190704_002

A borhoz kapcsolódó, tradicionális városi szintű rendezvények, mint a Szüret Napok, vagy a Bornapok, továbbra is a városvezetés integrációs dimenziójához sorolhatóak és szervezői jó viszonyt ápolnak a hegyközségi tanácsokkal is. A kisebb, tematikus borászathoz kapcsolódó rendezvények, fórumok, szponzorálások, kulturális és sportrendezvényeken való megjelenések elsősorban a fiatal, identitásában inkább jobboldali borász generációk megjelenési alkalmai. Kevesebb és válogatottabb fogyasztói közösséghez jutnak még el, de szeretnének további piaci szegmensek irányába nyitni.

„Mondjuk például, ha borra nézem, megjelennek, de akár a városbálra, mindenre elmondható ez, hogy van egy bizonyos réteg, egy jó párszáz fő, és akkor általában ezeken a társadalmi eseményeken mindig ők jelennek meg. Nem mindenki, csak ugye ebből a körből válogathatunk”. 190704_002

Mind a két integrátor csoport kitüntetett kapcsolatot tart az egyházakkal. A redistribúciós források felett rendelkező városvezetésnek erősebbek a pozíciói. A lakosság többsége katolikus, és a katolikus egyház kiemelt szerepet kap a városi politikában, ami egyes rendezvények támogatása mellett az egyházi épületek rendbehozatalára is kiterjed (Szent Bertalan templom, Egyházi kincstár). A kisebb vallási közösségek közül a zsidó hitközséget kell kiemelnünk, ami napjainkra újjáalakult, tevékenységükben egyfajta nyitás érzékelhető a település lakosai felé, több kulturális és szakmai programot is szerveznek. A hitközség vezetősége, tagjai a két integrációs mező közül inkább a változás elvű civilekkel tartanak fent kapcsolatot.

A sport, mint társadalmi intézmény eltérő formákban és csatornákon keresztül képes szolgálni a társadalmi integráció erősítését. A sport a társadalom egyik olyan alrendszere, amely szocializációs, értékközvetítő szerepe, szervezeti strukturáló hatása, betagoló potenciálja, életmód-alakító ereje, és inherens értékei révén képes a társadalmi integrálásra (Vingender 2017). Gyöngyös integrációjában

a sport markánsan van jelen, dominálja az emberek szabadidőtöltését, a sportszereplők és a különböző sportklubok közösségépítő szerepe nem megkérdőjelezhető Gyöngyösön.

Mindkét integrációs erő a hatalmi befolyás erősítésének lehetőségeként tekint a sportra. Több sporttagozat közül válogathatnak a helyiek, az ország egyik vezető kézilabdacsapatától, a több tucat kispályás focicsapaton át, a búvárklubig szinte minden sportág megtalálható a kisvárosban. A sport körül kialakult csoporttagozódás nem homogén, az alsóbb társadalmi osztályok éppúgy, mint az elit csoportok tagjai résztvevői a sporteseményeknek. A vezető sportág a kézilabda, amelyben elsősorban a városvezetés, a helyi önkormányzat befolyása érvényesül, ugyanakkor a város sportéletét integráló klub vezetésében a közelmúltban bekövetkezett vezetői csere a változást hirdető integrációs erőnek kedvezett. A tömegsportok, ezen belül is leginkább a kispályás foci az, ami az alacsonyabb státuszú társadalmi csoportok igényeit szolgálja ki, biztosítja az integrációjukat és részvételüket. Ezen a platformon a civil integrációs dimenzió szereplőinek erőteljesebb a jelenléte.

„Hogyne, mind a három párt ott van a sportközéletben, egyet viszont tudni kell, én szeretem a demokráciát itt a kollegákkal, de az irányítás, felelőség az enyém itt is, a sportban is, bizonyos dolgokat meghallgatok, de magamnak kell felvállalnom a döntést, és amikor döntünk. Amikor sajtótájékoztatót tartunk, én csak a pozitív diszkriminációban hiszem, és soha nem szídom a másik oldalt, de hogy háromszor elmondom, hogy azért megy a foci, mert mit kapok a polgári oldaltól ebben, az biztos...” 190626_001

A helyi gazdasági élet résztvevői számára egyfajta státuszmegjelenítő eszközként szolgál a meccsen való jelenlét, a csapatok szponzorálása. A civil integrációban közreműködők saját vállalkozásuk reklámozásával is jelen vannak a nagyobb sportrendezvényeken, még akkor is, ha a szervezésében, vezetésében nem az övék a főszerep.

Az integrációs területek egyre több részén (kultúra, borászat vagy a sport) a civil integráció vezéralakjai tűnnek fel az irányítók között és nemcsak a kisebb célcsoportokat megszólító, hanem a város szélesebb lakosságát bevonni hivatott kezdeményezésekben is. A legnagyobb helyi kezdeményezések irányadói azonban továbbra is a várost vezető, redistribúciós integráció képviselői.

Záró megjegyzések

A civil integrátorok önértékelésében és identitásában a „polgári” kitüntetett jelentőséggel szerepel. A várost több cikluson keresztül is vezető szocialista kötődésű polgármester értékelése szerint a polgári értékrend térnyerése a legfontosabb identitás elem, szemben a parasztival, vagy még inkább a zsellér/munkás azonosulással. A polgár vagy polgári a közgondolkodásban diffúz jelentéstartalommal bír, és azt sem lehet pontosan tudni, hogy a gyöngyösiek számára mit jelent. A kilencvenes évek elejének lezártan társadalomtudományi vitái talán leginkább továbbélő tétele volt, hogy a polgár, mint társadalmi osztály megjelenése aligha várható a magyar társadalomban, de az állampolgárosodás, a vállalkozói mentalitás átöröklése, az individualizáció és autonómia, az életmód és mentalitás polgári formáinak terjedése a polgárosodás egyes dimenzióként értelmezhetőek. Az egyes dimenziókban pedig egymással nem feltétlenül összekapcsolt változások is történhetnek (Benda 1991). A gyöngyösi civil integrációs dimenzió kétségen kívül rámutat a polgárosodás irányába történő elmozdulásokra. A vállalkozók vezető szerepe, a redistribúciós integrációs dimenzióval szemben megfogalmazott kritika egyértelműen a polgárosodás jelei, mint ahogy a polgári nyilvánosság csíráinak létrehozása a civil, szakmai és sportegyesületekben is az. Az életmód és mentalitás változásáról kevés az információnk, és azok sem igazán mutatják a szolidaritás, a gazdasági érdekérvényesítésen túlmenő önszerveződés jeleit, így a jelenlegi állapotban a polgárosodást igencsak felemás folyamatként ítélnéljük meg. A helyzet paradoxona, hogy a jelenlegi baloldali városvezetés integrációs elveivel és gyakorlatával szemben tételezett civil integrációs dimenzió működésének, és hátterében a bizonytalan polgárosodásnak nemcsak a helyi, hanem az országos politika rendszere (redistribúció, hierarchikus hatalmi rendszer, sorozatos politikai intervenciók, a kultúrharc) is erős korlátokat állít.

Felhasznált irodalom

- Benda Gyula 1991 polgárosodás fogalmának történeti értelmezhetősége. *Századvég*, 2–3:169-176.
- Csurgó Bernadett – Kovács Imre 2018 szegénység elleni projektek haszna: a kisvárosi szociális földprogram példája. *Magyar Tudomány* (179) 6:902-911. <https://doi.org/10.1556/2065.179.2018.6.17>

- Czibere Ibolya – Gerő Márton – Kovách Imre 2017 Újraelosztás és integráció. In Kovách Imre szerk. *Társadalmi integráció. Az egyenlőtlenségek, az együttműködés, az újraelosztás és a hatalom szerkezete a magyar társadalomban*. Budapest – Szeged, Belvedere Meridionale – MTA TK Szociológiai Intézet, 51-116.
- Czibere Ibolya – Kovách Imre 2020 Rural populism in Hungary. Under publication in *Rural Sociology*.
- Csizmadia László 2005 *Mátraaljai borok könyve*. 2. jav. kiadás. Magyar Képek Kiadó, Budapest.
- Ethei Sebők László 1880 *Gyöngyös és vidéke története*. Herczog Ernő Ármin Nyomdája, Gyöngyös.
- Franklin, Alex – Kovách Imre – Csurgó Bernadett 2017 Governing Social Innovation: Exploring the Role of ‘Discretionary Practice’ in the Negotiation of Shared Spaces of Community Food Growing. *Sociologia ruralis* (57) 4:439-458. <https://doi.org/10.1111/soru.12126>
- Gerő Márton – Szabó Andrea 2017 A társadalom politikai integrációja. A politikai értékcsoportok. In Kovách Imre szerk. *Társadalmi integráció. Az egyenlőtlenségek, az együttműködés, az újraelosztás és a hatalom szerkezete a magyar társadalomban*. Budapest, Szeged, Belvedere Meridionale – MTA TK Szociológiai Intézet, 117-154.
- Horner István 1863 *Gyöngyös városának történeti, statisztikai és geográfiai leírása*. Trattner Károlyi Nyomdája, Pest.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor 2012 A kultúra és az értékek szerepéről. In Kovách Imre – Dupcsik Csaba – P. Tóth Tamás – Takács Judit szerk. *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon*. MTA Társadalomtudományi Kutatócsoport (Szociológiai Intézet), Argumentum, Budapest, 83-100.
- Kerülő Judit – Béres Zsuzsa 2020 „Messze van Kisvárdá? Nem, nem Kisvárdá, Budapest van messze Kisvárdától!” – térbeliség, lokalitás, integráció egy kelet-magyarországi kisvárosban megjelenés alatt (lásd számunkban a következő tanulmányt!)
- MME (é.n.) Mátraaljai Munkaadók Egyesülete, szervezet honlapja. <http://mmegy.hu/>
- Török Kálmán é.n. Gyöngyös. In Borovszky Samu szerk. *Magyarország vármegyéi és városai*. <https://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0010/8.html> (Letöltés: 2020.04.08.)
- Városom Szeretlek Egyesület (é.n.) *Gyöngyös Szeretlek honlap. Ismerjék meg a szakemberek véleményét!* <http://gyongyosszeretlek.hu/ismerjek-meg-szakertoinket/>
- Vingender István 2017 *Sport és egészség a társadalmi integráció kontextusában*. Habilitációs értekezés, Budapest. On-line: https://tf.hu/files/docs/habilitacio/Habilit%C3%A1ci%C3%B3s_%C3%A9rtekez%C3%A9s_-_Vingender_Istv%C3%A1n.pdf (Letöltés: 2020.04.08.)